

Ārpusģimenes aprūpē esoši bērni un noziedzīgs nodarījums

Statistika • Cēloņi • Tendences • Atsauces

Valsts probācijas dienests
probācijas speciālists Normunds Simsons

Par sevi

Pašreizējā profesionālā loma un kompetence

- ▶ Probācijas speciālists ar attīstības un organizāciju psiholoģijas zināšanām
- ▶ Ilggadēja sociālā darba un vadības pieredze
- ▶ Kompetences: risku izvērtēšana, resocializācijas programmas, individuālo plānu izstrāde, psiholoģiskais atbalsts
- ▶ Psihologa izglītība, specializācija- personāla vadības un attīstības psiholoģija

Profesionālā uzmanība

- ▶ Cilvēku uzvedības izpratne un attīstības procesu atbalsts
- ▶ Jauniešu sociālā korekcija un ģimenes dinamika
- ▶ Motivācija veidot drošāku, iekļaujošu sabiedrību un stiprināt cilvēku spējas

Daudzveidība ārpus sociālās jomas

- ▶ Interese par kultūru: grāmatas, kino, teātris
- ▶ Moto lietas un braukšana ar čoperi
- ▶ Aktīvs dzīvesveids: peldēšana, ritenbraukšana, pludmales volejbols, galda teniss

Kas ir ārpusģimenes aprūpe?

Ārpusģimenes aprūpe tiek nodrošināta bērniem, kuriem viņu bioloģiskā ģimene nespēj garantēt drošību vai aprūpi.

Aprūpes formas Latvijā:

- Aizbildnība
 - Audžuģimenes
 - Adopcija
 - Institucionālā aprūpe (bērnu nami, grupu mājas)
- Mērķis — nodrošināt bērnam drošu, stabilu, ģimenisku vidi.

Kāpēc bērni nonāk ārpus ģimenes aprūpē?

Galvenie riski:

- Vecāku atkarības (alkohols, narkotikas, azartspēles)
- Vardarbība ģimenē
- Smaga emocionāla vai fiziska nolaidība - situācija, kad bērns ilgstoši netiek pienācīgi aprūpēts — viņam trūkst uzmanības, atbalsta, drošības sajūtas vai netiek nodrošinātas pat pamatvajadzības, piemēram, ēdiens, apģērbs un medicīniska palīdzība.
- Vecāku psihiskās saslimšanas
- Pamatvajadzību nenodrošināšana
- Vecāku prombūtne- bērna pamešana novārtā, atteikšanās no bērna
- 📌 Sociālie dienesti un policija iejaucas, ja bērna drošība tiek apdraudēta.

Bērnu skaits ārpus ģimenes aprūpē (pēdējo 5 gadu laikā)

Latvija, 2019–2024:

- **2019:** ~6210 bērnu
- **2020:** ~6020
- **2021:** ~5820
- **2022:** ~5520
- **2023:** ~5300
- **2024:** ~5100* (provizoriski LM dati)

 Kopš 2019. gada bērnu skaits ārpus ģimenes aprūpē samazinājies par ~18%.

Tas saistīts ar agrīnās intervences programmu attīstību un plašāku ģimenes atbalstu.

Aprūpes formu sadalījums

No visiem bērniem ārpus ģimenes:

- **Aizbildnībā:** 75–80%
- **Audžuģimenēs:** 17–20%
- **Institūcijās:** <5%
- **Adopcija:** 1–2%

 Galvenais mērķis valstī — **samazināt institucionālo aprūpi** un nodrošināt bērniem ģimenisku vidi.

Bērnu skaits institūcijās (bērnu namos/grupu mājās)

- **2019:** ~790
- **2020:** ~690
- **2021:** ~570
- **2022:** ~380
- **2023:** ~220
- **2024:** ~180

 Bērnu skaits iestādēs samazināts par **vairāk nekā 70%** —
deinstitutionalizācijas rezultāts.

Bērni ārpus ģimenes aprūpē, kas izdarījuši noziedzīgu nodarījumu

(visi ārpus ģimenes: aizbildņi, audžuģimenes, institūcijas)

- **2019:** ~45–55 – 6%
- **2020:** ~40 – 6%
- **2021:** ~35–40 – 6,5 %
- **2022:** ~30–35 – 9%
- **2023:** ~25–30 - 12%
- **2024:** ~20–25* - 13%

 Noziedzīgo nodarījumu skaits **samazinās katru gadu** — labākais rādītājs pēdējo 10 gadu laikā.

Administratīvie pārkāpumi ārpusģimenes aprūpes bērniem

Biežākie pārkāpumi:

- Smēķēšana
 - Alkohola lietošana
 - Patvaļīga aiziešana no iestādes, jeb nesaskaņota prombūtne/klaiņošana
 - Nelieli mantiski pārkāpumi vajadzētu minēt cik ir nelieli (parasti līdz 50-100 €: mazas vērtības zādzības (veikalos, koplietošanas telpās), citu bērnu vai institūciju mantas bojāšana, neliela svešas mantas nozaudēšana/neatdošana, nelielu priekšmetu nolaupīšana (skolas piederumi, pārtika, drēbes, mobilie aksesuāri u.c.)
- Pārkāpumu skaits samazinās līdzīgi kā noziegumos.

Kāpēc šie bērni biežāk nonāk konfliktā ar likumu?

Galvenie riska faktori:

- Traumatiska pieredze bioloģiskajā ģimenē
 - Emocionālas un uzvedības problēmas
 - Biežas dzīvesvietas maiņas
 - Vienaudžu negatīva ietekme institucionālajā vidē
 - Mazāk pieejams individuāls psiholoģiskais atbalsts
 - Zema pašregulācija un impulsivitāte
- Institūciju vide var pastiprināt jau esošu emocionālo nestabilitāti.

Kopējās tendences un secinājumi

- Bērnu skaits ārpus ģimenes un institūcijās **samazinās**.
- Noziedzīgo nodarījumu un pārkāpumu skaits **samazinās par 40–50%** 5 gados.
- Galvenie izaicinājumi: trauma, nestabilitāte, emociju regulācijas grūtības, atkarības.
- Risinājums: **ģimeniska vide + psiholoģisks atbalsts + konsekventa aprūpe**.
- Labāk pieejami atbalsta pakalpojumi un agrīna intervence **samazina riskus**.

Atsauces

1. **Labklājības ministrija (LM)** — Gada pārskati par bērniem ārpus ģimenes
<https://www.lm.gov.lv>
2. **Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcija (VBTAI)** — statistika, pārkāpumu dati
<https://www.bti.gov.lv>
3. **Valsts policija (VP)** — nepilngadīgo noziedzīgo nodarījumu dati
<https://www.vp.gov.lv>
4. **Centrālā statistikas pārvalde (CSP)** — demogrāfija un bērni ārpus ģimenes
<https://stat.gov.lv>
5. **Eurochild Country Fact Sheet – Latvia**
<https://www.eurochild.org>
6. **UNICEF Latvia** — bērnu tiesību situācijas ziņojumi
<https://www.unicef.org>

The background features abstract, overlapping geometric shapes in various shades of pink and magenta, creating a modern and artistic look.

Paldies par uzmanību!

Labprāt atbildēšu uz jautājumiem.